

Türk Kültürü'nün Mimarlarından :

ORD. PROF. DR. A. SÜHEYL ÜNVER'İN ARDINDAN

(17 Şubat 1898 - 14 Şubat 1986)

Doç. Dr. Fuat YÖNDEMLİ (*)

Bilindiği gibi hekimlik sadece ilim olmayıp, aynı zamanda sanattır. Tıp tarihimize bir göz atacak olursak, bütün büyük hekimlerimizin çok yönlü olduğunu, hemen hepsinin güzel sanatlarla ilgilendiğini müşahade ederiz.

Yüksek tahsil gençliğimiz ve bilhassa tıbbiyeliler tarafından «nümune-i imtisal» kabul edilmesini temenni ederek, bu yıl vefat eden Süheyl Ünver hocamızın hayatını anlatıp fikirlerinden bahsedeceğiz.

17 Şubat 1898'de İstanbul'da doğan Ahmet Süheyl Ünver'in babası Mustafa Enver Bey'dir. Fatih Külliyesinden mezun olan Mustafa Enver Bey Fransızca bilen, Arapça ve Farsçaya aşina, musikiyle de ilgisi olan bir zattı. Annesi Safiye Rukiye Hanım olup, onun babası da meşhur hattatlardan Mehmet Şevki Efendidir.

Ünver'in ilk hocaları anne ve babası olmuştur. Onbir yaşında babasını kaybetmiştir. Orta tahsilini Menba-ül İrfan Rüşdiyesinde, liseyi de Mercan İdadisinde bitirmiştir. 1915'te Askeri Tıbbiyeye giren Ünver, üç ay sonra ayrılıp sivil tıbbiyeye geçer ve 1920'de mezun olur. Yenibahçe'de Gurebayı Müslimin Hastanesinde iki sene cildiye ihtisası yaptıktan sonra Haseki Hastanesi Dahiliye ve İntaniye servislerine girerek 1927'de ihtisasını tamamlar. Bu arada Dar-ül Hilâfet-ül Aliyye medreseleri tabipliği, Sanayi Mektebi tabipliği ve Hıfzıssıhha muallimliği yapar.

1927'de hocası Dr. Akil Muhtar Özden'in delâletiyle Paris'teki Pitié Hastanesine gider ve Dr. Labbé'nin yanında iki senede diyabet ve amonyüri konusunda iki çalışma yaparak neşreder. 1929'da Tür-

(*) Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi K.B.B. Anabilim Dalı Öğr. Üyesi

kiye'ye döndükten sonra, tekrar Viyana'ya giderek üç ay müddetle Dr. Luger'in yanında çalışır.

1930'da Haseki Hastanesi Tedavi Kliniği ve Farmakodinami Kürsüsünde, Dr. Akil Muhtar Bey'in yanına imtihanla Müderris Müavini (Doçent) olur. 1933 senesinde Üniversite İnkılabında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deotoloji Kürsüsünün başına getirilir. 1936'da Güzel Sanatlar Akademisinde kurduğu Türk Minyatürü bölümünde hocalık yapar. 1939'da profesör, 1954'te ordinaryüs olur. 1955'te Akademideki vazifesini, 1956'da serbest hekimliği bırakarak kendini tamamen Tıp Fakültesindeki çalışmalarına verir. 1967'de fakülte ikiye ayrılınca Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsünü kurarak başkanı olur. 1973'te kanunen emekli olduğu halde çalışmalarına fahri olarak devam etmiştir.

Ünver 1916-1923 senelerinde Medrese-t-ül Hattatin'e devam ederek Yeniköylü Nuri Bey'den tezhibi, Hattat Necmettin Okyay'dan ebruyu öğrenmiştir. Sülüs ve nesih yazıyı da eniştesi Hattat Hacı Hasan Rıza Efendiden meşk etmiştir.

Tıbiye son sınıf talebesi iken, yani 1919-1920 yılları arasında Şems-ül Mekâtip ve Mekteb-i Güzin gibi iki hususi okulda hüsnü hat, resim, el işi ve Muhasebat-ı Ahlâkiyye hocalıkları yapmıştır.

Meşhur ressamlarımızdan Üsküdarlı Ali Rıza Bey'den resmi, Hattatlar Mektebinde ve şahsi çalışmalarıyla tezyinatı öğrenmiştir.

Topkapı sarayının 500 senelik Nakışhanesini 1936'da restore ederek, senelerce burada derslerle yüzlerce sanatkâr yetiştirmiştir.

1959'da bir sene müddetle A.B.D.'de tetkiklerde bulunmuş, konferanslar vermiş ve büyük ilgi gören Türk Sanat Sergileri açmıştır.

Ünver yurtiçi ve yurtdışı bir çok memleketlerde kongrelere katılarak Türkiyeyi temsil ettiği gibi, çok sayıda milli ve beynelmilel tıbbî ve ilmî cemiyetlerin de kurucu veya şeref üyesidir. Üstün çalışmalarından dolayı memleketimizin içinde ve dışında kendisine verilen hatıra nişanları, plaketer, madalya ve şiltler o kadar fazladır ki, bunlardan tek tek bahsetmek makalemizin hacmini çok artıracığından maalesef listesini veremiyoruz. Sadece en son olarak Mayıs 1985'te Kuveyt İlim Araştırma ve Geliştirme Kurumu tarafından altın madalya ve berat ile taltif edildiğini kaydetmekle iktifa ediyoruz.

1932'de evlenen Ünver'in bir erkek, bir de kız çocuğu vardır.

Fransızca'yı tam, arapça ve farsça'yı da tercüme edecek derecede bilmektedir.

Osmanlı ve Cumhuriyet devirleri yaşayan Ünver, her iki devrin kültürünü şahsında meczetmiştir. İlgisi dışında kalmış saha yoktur denebilir. Gençliğinde tasavvufu da ilgilenmiş, Mevlâna, Kuşadalı İbrahim Efendi ve Mecdi Efendi gibi dinî şahsiyetlerin büyük ölçüde tesirinde kalmıştır. Osmanlı devrinde aynı zamanda idareci, ressam, şair, hattat, müzisyen olan bazı çok yönlü devlet adamları göze çarpar. Günümüzde ise Ünver'den başka böylesine çok yönlü kimselere rastlamak imkânsız gibidir.

Örnek hekim olarak anlattığımız Ünver'in hususiyetlerini şöylece sıralayabiliriz :

1 — Ünver iyi bir hekimdir. Yıllarca hastanede ve serbest olarak hekimlik yapmıştır.

2 — Ünver tıp tarihçisidir. Tıbbın tarihi tekâmülünün bilinmesini tavsiye eden Ünver, geçmişi öğrenmenin geleceğe ışık tutacağını söyler. Tıp tarihinin araştırılmasını başka disiplinlere bırakmanın doğru olmadığını, bu sahada yetkili kişinin ancak hekimler olabileceğini belirtir.

3 — Ünver sanatkârdır. Ebru, resim, tezhib, minyatür, hüsnühat, şiir gibi konularda eserler vermiş, talebeler yetiştirmiştir. Yaptığı natüralist resimlerden bir kısmını Ankara'da Türk Tarih Kurumu kütüphanesinde görebilirsiniz. Birleşik Alman İlaç Fabrikalarının çıkardığı 1983 yılı duvar takvimindeki minyatürlerin çoğu onun eseridir.

4 — Ünver folklorcudur. Tıbbi folklorumuz Ünver'den önce çok az araştırılmıştır. Tıbbi folklorun derlenmesinde Ünver'in yaptığı geniş araştırma ve yayınlar; bilhassa doğum etnolojisi, tıbbi nebevi, çocuk ve ruh sağlığıyla ilgili yayınları, Türkiye'de olduğu kadar dünyada da kaynak eserler mahiyetindedir.

5 — Ünver yazma eser araştıracısıdır. Hayatı boyunca 60.000 yazma eseri gözden geçirmiştir. Bu eserlerin kitap ardı denilen esas metin harici yazılarını da okur, önemli bulduğu notları alarak yayınlar. Bu sayede ilim tarihimizde karanlık kalmış birçok bilgiler gün ışığına çıkmıştır.

6 — Ünver arşivcidir. Resmî ve özel toplantılarda, konferanslarda enteresan bulduğu hususları hemen not etmesi, özelliklerinden sadece biridir. Meselâ 1951'de 3.000 dosya içinde 100.000 sayıda arşi-

vini ayrı bir tesis halinde resmen tescil ettirerek İstanbul Üniversitesi'ne vermiştir. Ünver topladığı notları, gazete ve dergilerden kestiği parçaları ilgili dosyalara yerleştirerek çok zengin bir arşiv tesis etmiştir. Keza gezdiği yerlerin özelliklerini not ettiği, büyük kısmını (1.000 civarında) Süleymaniye Kütüphanesine verdiği defterleri, çağının sosyal ve kültürel kesitini verecek önemli bir kaynak olarak ilerde daha da değerlendirilecektir. Bu sebepten Ünver'i, Evliya Çelebi'ye benzetenler haksız olmasalar gerektir.

Ancak yanında ve arşivinden faydalanarak yetiştiği halde eserlerine sahip çıkanların, bazı arşiv belgelerini değersiz kâğıt parçalarıymış gibi SEKA'ya gönderdiklerine şahit olmanın onu çok üzdüğünü yakınları anlatırlar. Ünver'in hiçbir karşılık beklemeden hibe ettiği bu arşiv belgelerinden sadece bir tanesinin sahaflarda on milyon liraya satıldığını söylemek bile onun istihnasını göstermeye yeter.

7 — Ünver milletiyle iftihar eder. Dış memleketlerde yaptığı birçok ilmi gezide kendisini sadece Türk olarak tanıtmıştır. ABD'de bir sene müddetle değişik eyaletlerde açtığı, büyük ilgi gören sergilerine Süheyl Ünver Sergisi değil, «Türk Sanat Sergisi» gibi isimler vermiş, «Türk» adını dünyaya tanıtmaya çalışmıştır. Çalışmalarının bir kısmını yabancı dille neşretmesi de bu gayeye matuftur. Bugün dünyada tanınan birkaç Türk hekiminden biri Ünver'dir.

8 — Ünver örnek bir güzel ahlâk sahibidir. Bilgisini kiskanmadan her isteyene verir. İlimin verilmekle çoğaldığını söyler. Yunus ve Mevlâna gibi mutasavvıfların fikirlerini, sohbetinde bulunanlar kendisinden defalarca dinlemişlerdir.

9 — Ünver mütevâzıdır. Müreffeh bir ailenin çocuğu iken 11 yaşında babasını kaybettikten sonra fakir düştüklerini, hatta liseyi eniştesinin pardesüsü ile bitirdiğini çekinmeden söyler. Giyimi ve hayatı çok sadedir. Bir kitapçık teşkil eden şiirlerini neşretmemesi de bu tevazuundan dolayıdır.

10 — Ünver kanaatkârdır. Hayatta daima kanaatkâr olanların kazandığını; Allah'ın haris sineği, kanaatkâr örümceğin ağına düşürdüğünü söyler.

11 — Ünver nemelâzımcı değildir. Gördüğü her yanlışlığı düzeltmek ister. «Aldırma geç» demez, hakkın zaferi için uğraşır. Hollanda müzelerinde gördüğü İznik mamülü çini eserlerin Türk malı olduğunu isbat için uğraşarak sonunda «Kleinasie» yazan etikete «Türk eseri» yazdırmayı başarmıştır.

12 — Ünver. «bu alemde hiçbir hakikatin nihan kalmamasına» gayret ederek Selçuklu süsleme sanatını ve asırlara göre özelliklerini, Fatih'in baş nakkaşı Baba Nakkaş'ı ve Kanuni'nin baş nakkaşı Karamemi'yi ilim ve sanat alemine tanıtarak hem Türklüğe, hem de sanata hizmet etmiştir.

Hususi meraklarını kendisi şöyle anlatır :

«Çocukluğumdan beri, irsen gelen tesirlerle resim ve tezhip yaparım. Resmî Ressam Rıza Bey'den, tezyinatı da tıbbiye sıralarında Hattatlar Mektebinde ve şahsî çalışmalarımı ilerlettim. 1920-1925 seneleri arasında mistik neşe ile divan tarzında şiirler yazdım.

İlim ve sanatı bir kül olarak ele alarak çalışmaktayım. Her mevzu ile ilgilenirim. Fakat neşriyatımı Türk Tıp, İlimler ve Sanat Tarihi üzerlerine teksif etmiş bulunuyorum. Herşeyi toplar ve bunları dikkatle tasnif ederim. Maksadım kimseyi kıskandırmayarak bütün künları memleketimin yararına istiyenlerin emirlerine âmâde kılmaktır. Yaptığım beş bin resim ve tezyini örneklerimiz enstitümüze verilmiştir. Ayrıca her elime geçen, ilmi fâide mülâhaza ettiğim şeyi saklar, her istediğim şeyi yazar ve her okuduğumdan not alırım. Bunlar 320 sayıda, defterlerde ve ayrıca hususi dosyalarda yer almıştır. Yalnız Birleşik Amerika'da tetkiklerimi ve bulduklarımı 67 deftere kaydettim.

Babamın dış hareketleri ve iç durumu gayet temkinli idi. Anem çok marifetli ve içi pek tezdi. Hâlâ ben bunlarla dışımı ve içimi tanzim ile meşgulüm.

Garplı meşhur bir şair gibi tabiatte beğendiğim her şeye aşıkım, severim ama sevmezlenirim.

Beni cidden sevenleri cidden severim. Vefakârlığa inanmam ama istersek hepimiz olabiliriz derim. Elverir ki aklımızı başımıza alalım da arzu edelim. Bilgisinde kıskanç olanları asla hoş görmem. Hele tabiatın insana bahşettiği incelik, gülyüzlülük ve sevimlilikten uzak kalanlara, daima iyi şeyleri görmesini arzu eden gözlerimin bakmasını istemem.»

Ünver her zaman doktorlara çok işler düştüğünü, diplomanın büyük bir ehemmiyet taşımadığını, hekimlerin siyasetten uzak kalarak yapacakları pek çok işlerin bulunduğunu belirtir.

Uğur Derman bir sohbetinde bilgisini yazarak anlatmayan, eser vermeyen kimselere misâl olarak Mikrimin Halil Yınanç'ı; yazarak çok eser verenlere misâl olarak da Süheyl Ünver'i göstermişti. Ün-

ver, öğrenilen bilgilerin mutlaka yazılarak kaydedilmesini, hafıza-ya güvenilmemesini tavsiye ederdi.

14.2.1986 tarihinde vefat eden A. Süheyl Ünver, Türk Kültürüne hizmette hemen her konuda faal rol oynamış, başarılı çalışmalar yapmıştır. Bir çok ilim adamımızda rastladığım «içe kapanık olma» halinin aksine Ünver, toplumun her kesitine hitap edebilen nâdir şahsiyetlerdendir. Bu özeliği onu toplumun yaşça eskileri arasında olmasına rağmen ruhen genç ve dinç kalmasını sağlamış, daima aktüalitesini kaybetmeyen şahsiyeti haline getirmiştir.

Yazımı, sohbetlerinde aldığım notlardan birkaçını aktararak tamamlamak istiyorum :

— Hoca olmaktan ziyade, talebenin karşısında örnek olun. Eğer bir fakülte, talebelerinin karşısına örnek olarak hocaları çıkartmazsa, olmaz.

— Mütevazı olun. Mütevazı olanları Rahmet-i Rahman büyütür.

— En büyük gayeniz, Sokrat'ın dediği gibi «kendini tanı» olsun. Türkiye'de kimse kendini tanımıyor.

— Dikkat edin : Çok konuşanlar bilmiyenlerdir, susanlarsa bilenler...

— Karşımızdakini küçültmek istidatı, farkında olmayarak kendimizi küçültmektir.

— Yalnız kendi bahsimizi öğrenmeyi de kâfi görmüyorum. Tıbbı öğrendiğimiz gibi, tıptan başka şeyleri de öğreneceğiz. Hem herşeyi öğrenirseniz, tıbbınız da kuvvetlenir.

— Hekim, âlim-i kül olacak, ondan sonra da mütevazı olacak.

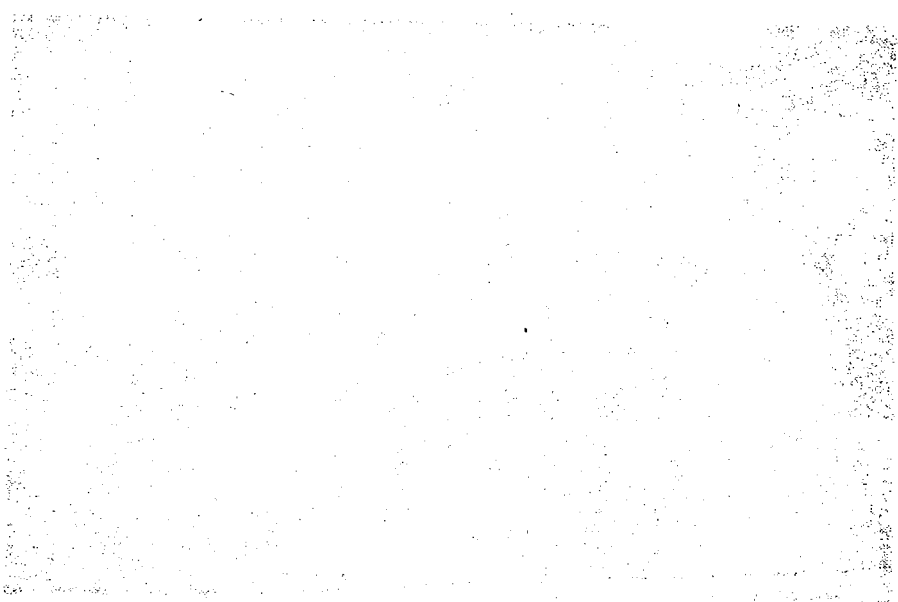
Ömrü boyunca tam bir hekim, hâzık bir tabip olarak yaşayan merhum Hocamızı minnet ve şükranla anıyor, genç doktor adaylarının, hocamızın hayat ve çalışma metodunda enteresan prensipler bulacaklarına inanıyoruz.

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, Ankara Türk Tarih Kurumundaki bir konferan-
sından sonra, Prof. Dr. F. Nâfiz Uzluk ve diğer dostlarıyla.

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
50 EAST LEXINGTON AVENUE
NEW YORK, N. Y. 10017

